

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-34-41>

УДК 378.22.015.01:7/9

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9332-612X>

Олександра Бондаренко,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАРОДНИХ ШІКІЛ НА РОЗВИТОК ПІСЛЯБАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ДАНІЇ

Анотація. Стаття висвітлює особливості становлення данської системи шкіл післябазової середньої освіти на основі концепції народної старшої школи. Зазначено, що ранні народні старші школи були освітніми установами-пансіонатами з можливістю проживання виключно для сільських жителів, щоб допомогти їм усвідомити свою ідентичність з іншими людьми через данську мову, історію, літературу, скандинавську культурну спадщину, а також через вивчення математики, основ медицини та розвиток практичних навичок землеробства. Наголошено, що данська освітня традиція народних старших шкіл допомогла створити культуру навчання і виховання, орієнтовану на особистість, яка бажає вчитися, та заснована на спільній відповідальності кожного учасника освітнього процесу за якість освітньої діяльності й особистісний розвиток. Встановлено, що сучасні школи післябазової середньої освіти, які вирізняються за предметними профілями (мистецький, гуманітарний, спортивний тощо) та цільовими групами учнів з певними спеціальними потребами, призначені для молодих данців, які не впевнені, чим вони хочуть займатися в подальшому після завершення базової середньої освіти, або зазнають труднощів у соціалізації. Незалежно від сфери спеціалізації, данські школи післябазової середньої освіти мають спільну освітню спрямованість на виховання всебічно розвиненої особистості зі сформованою демократичною громадянськістю на основі вивчення циклу загальноосвітніх дисциплін та залучення до суспільно значущої діяльності. Навчання і виховання у цих закладах середньої освіти, де учні та викладачі цілодобово перебувають разом в освітньому середовищі, побудовано на принципах рівності та взаємної поваги, що допомагає молодим людям у побудові міцних дружніх відносин з однолітками та сприяє ефективному діалогу й активній співпраці всіх учасників освітнього процесу. Окреслено основні напрями змін, що відбулися в освітній діяльності данських народних шкіл та зазначено перспективи подальшого розвитку цих закладів у Данії завдяки універсалізму освіти, що походить від Грундтвіґіанської концепції «Школи на все життя».

Ключові слова: народні старші школи, школи післябазової середньої освіти, гармонійне виховання, демократична громадянськість, навчання впродовж життя.

© Олександра Бондаренко, 2021

Вступ. Сьогодні в сучасному українському освітньому середовищі в умовах соціально-економічних перетворень відбуваються пошуки нових форм і методів навчально-виховної діяльності, які б допомогли повніше розкрити особистісний потенціал учнівської молоді. У Законі України «Про освіту» йдеться про необхідність всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Це свідчить про розуміння того, що пасивне навчання не може виховати активних громадян, адаптованих до життя у швидко

змінному світі. Як наслідок, досі тривають пошуки освітніх альтернатив, які можуть бути джерелом переосмислення української освітньої традиції. Цим викликане підвищення інтересу до зарубіжного педагогічного досвіду. Звернення до досвіду розвинених зарубіжних країн, зокрема Данії, де практична навчально-виховна робота з учнівською молоддю у напрямі розвитку її особистісного потенціалу здійснюється з середини минулого століття, може виявитися корисним для осмислення і прогнозування процесу соціалізації підлітків та юнацтва в Україні.

Сучасна Данія вважається однією з найбільш благополучних країн світу за соціальним захистом населення, політичною стабільністю і економікою, а також за найвищим відсотком залучення населення у процес безперервної освіти. Важливим фактором, що сприяє високому рівню життя данців, слугує доступна освіта. Держава субсидує заклади середньої освіти, надаючи місцевим жителям навчатися безкоштовно. Серед данців користується попитом ідея безперервного навчання та саморозвитку впродовж життя. Не дивно, що саме їм належить ідея створення такого інституту освіти, як народна старша школа (Folk High School) та її різновид – школа післябазової середньої освіти (Efterskole). Зорієнтованість данського суспільства на гуманістичну спрямованість сучасної освіти, гармонійне виховання особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації, створює сприятливі умови для нового розуміння педагогіки народних шкіл у Данії.

З-поміж зарубіжних праць, у яких висвітлено різні аспекти функціонування народних шкіл у Данії, важливе місце займають публікації таких дослідників: С. Боріша [2], Дж. Карлсена [3], Дж. Куліча [6], Т. Рордама [7] та ін.

В українському науково-педагогічному дискурсі проблеми данської середньої освіти висвітлено в працях: В. Богачової [1] (народні школи для дорослих), С. Федоренко [4] (школи післябазової середньої освіти).

Мета та завдання. *Мета статті* – висвітлити особливості становлення данської системи шкіл післябазової середньої освіти на основі концепції народної школи. Реалізації мети передбачає розв’язання таких *завдань*: 1) проаналізувати специфіку розвитку народних шкіл Данії як підґрунтя становлення шкіл післябазової середньої освіти у цій країні; 2) вивчити та узагальнити основні аспекти навчально-виховної діяльності данських шкіл післябазової середньої освіти.

Методи дослідження. У процесі наукового пошуку застосовано такі теоретичні

методи: *аналіз і синтез* – для формулювання вихідних положень статті; *вивчення та систематизація* філософської, психолого-педагогічної літератури зарубіжних та українських першоджерел з теми дослідження, систематизація матеріалу дослідження та забезпечення логіки його викладу.

Результати дослідження. У наукових колах традиційно вважають, що першим, хто сформулював ідею про необхідність створення народних шкіл, був Ніколай Фредерік Северін Грундтвіг (1783-1872), данський теолог, філософ, історик, член парламенту і поет. Н. Ф. С. Грундтвіг визначив зростаючу демократичну потребу суспільства початку XIX ст. – потребу у просвітництві неосвіченого та бідного селянства, навчанні й вихованні активних та залучених до суспільства членів громади. Задоволення цієї потреби він бачив у створенні народних шкіл за прикладом англійських шкіл-пансіонатів і характерної для них соціальної взаємодії між наставником та учнем [5; 6; 7].

Слід зазначити, що ранні народні старші школи були освітніми установами-пансіонатами з можливістю проживання виключно для сільських жителів, щоб допомогти їм усвідомити свою ідентичність з іншими людьми через данську мову, історію, літературу, скандинавську культурну спадщину, а також через вивчення математики, основ медицини та розвиток практичних навичок землеробства. Освітній процес у цих школах відповідав річному ритму роботи сільського населення, що надавало можливість молодим чоловікам проводити в школі кілька зимових місяців, а жінкам – приїжджати в ці школи на літні місяці. Учні жили в школі разом з вчителями як велика сільська родина [6]. Після навчання молоді фермери поверталися до своїх ферм і докорінно змінювали данське сільське господарство, що сприяло поступовому перетворенню Данії в демократичну державу. Ця освітня традиція сприяла розвитку демократії та єдності данського суспільства. Також вона допомогла створити культуру навчання і виховання, орієнтовану на особистість, яка бажає вчитися, та заснована на спільній відповідальності кожного учасника освітнього процесу за якість освітньої діяльності й особистісний розвиток.

Данський теоретик концепції народної освіти Н. Ф. С. Грундтвіг розумів, що нова школа повинна бути центром гуманістично орієнтованої гуманітарної освіти, «школою для життя». Не уточнюючи, які саме предмети мають викладатися в народній школі, він все ж наголошував, що всі вони мають бути соціально-культурного спрямування. Він уважав, що школа повинна давати освіту для життя, а не для виживання. Навчання, на думку вченого,

мало відбуватися через соціальні ролі і відмінності, де вчитель та учень взаємно вчаться один у одного, обмінюючись життєвим досвідом. Для Н. Ф. С. Грундтвіґа діалог між різними думками був вкрай важливим аспектом. Він заявляв, що народні школи повинні розвиватися відповідно до життєвих реалій та мати яскраво виражений національний і християнський характер. Але школа, на думку Н. Ф. С. Грундтвіґа, хоча і не повинна підміняти собою церкву, все ж повинна готувати людину до християнства і розуміння християнських цінностей [6, с. 10-11]. У той же час «школа для життя» не позбавлена певного прагматизму, відповідного конкретним політичним, культурним та економічним вимогам того часу. Відходячи від духовного виховання підлітків, він проєктує багатомісячні курси для сільської молоді і дорослих, які повинні готувати людей до вирішення національних завдань та професійної діяльності, здебільшого сільськогосподарської діяльності [6].

Відзначимо, що при цьому сам Н. Ф. С. Грундтвіґ ніколи не був засновником або директором народної школи. Початкова модель датської народної старшої школи була створена Крістеном Кольдом (1816-1870), шевцем і палітурником. Він утілював педагогічні ідеї Н. Ф. С. Грундтвіґа в освітню практику, заснувавши в Рислінґе (Ryslinge) в 1851 р. свою першу народну старшу школу для молодих фермерів. Фактично, це була третя данська народна школа (перша народна школа з'явилася у Реддінґу (Rødding) в 1844 р.), але перша школа післябазової середньої освіти (Efterskole) [6]. Слід наголосити, що, на відміну від Н. Ф. С. Грундтвіґа, який уважав, що народні школи мають бути для дорослих, К. Кольд мав намір навчати і виховувати молодих людей з підліткового віку.

У такий спосіб на основі ідеї народної школи у Данії з 1851 р. починає активно розвиватися система шкіл післябазової середньої освіти, яка налічує сьогодні вже більше 260 таких шкіл. Данська школа післябазової середньої освіти – це розташована переважно в сільській місцевості школа-інтернат для учнів 8-10 класів віком від 14 до 17 років, які завершили обов'язковий базовий дев'ятирічний етап навчання у середній школі і ще не визначилися з траєкторією подальшого життєвого шляху – продовжити навчання у гімназії з метою вступу до закладу вищої освіти чи долучитися до професійно-орієнтованої освітньої програми задля здобуття професійно-технічної освіти у певній галузі [4]. Крім звичайних предметів, у цих школах, як правило, робиться акцент на соціальному навчанні та таких сферах, як спорт, музика, природа чи екологія. Таким чином, сучасні школи післябазової середньої освіти спеціально призначені для молодих данців, які остаточно не вирішили, чим

вони хочуть займатися в подальшому після завершення базової середньої освіти, або зазнають труднощів у соціалізації.

Слід зазначити, що сучасні данські школи після базової середньої освіти вирізняються широтою предметної спеціалізації та цільовими групами учнів з певними спеціальними потребами. Зокрема, з-поміж цих шкіл є такі:

- школи з викладанням загальноосвітніх предметів;
- школи спортивного спрямування;
- школи музичного спрямування;
- школи мистецького спрямування;
- школи, орієнтовані на театр/драму;
- школи, орієнтовані на діяльність на свіжому повітрі;
- школи, орієнтовані на вітрильний спорт;
- школи, орієнтовані на міжнародне співробітництво;
- школи для учнів з дислексією (налічується 20 шкіл такого типу);
- школи для учнів з особливими потребами (20 шкіл цього типу) [4].

Незалежно від сфери спеціалізації, данські школи після базової середньої освіти мають спільну освітню спрямованість на виховання всебічно розвиненої особистості зі сформованою демократичною громадянськістю на основі вивчення циклу загальноосвітніх дисциплін та залучення до суспільно значущої діяльності. Загалом Efterskoles забезпечують подальший розвиток в учнів самостійного критичного мислення, креативності, а також сприяють вихованню відповідальних громадян з розвиненим почуттям обов'язку, патріотизму та сформованою глобальною компетентністю. Навчання і виховання у цих закладах середньої освіти, де учні та викладачі цілодобово перебувають разом в освітньому середовищі, побудовано на принципах рівності та взаємної поваги, що допомагає молодим людям у побудові міцних дружніх відносин з однолітками та сприяє ефективному діалогу й активній співпраці всіх учасників освітнього процесу. Виконання різних видів діяльності в урочний та позаурочний час створює сприятливі умови для ефективного формування в учнів навичок міжособистісної взаємодії, спільних морально-етичних цінностей та відповідальності, забезпечуючи в цілому гармонійний розвиток кожного учня [4]. Навчальне середовище данських шкіл після базової середньої освіти, орієнтоване на громаду, відноситься до середовища, в якому учні, вчителі та представники місцевої громади

поділяють спільні ціннісні та вважають увесь процес навчання і виховання цінним.

Загалом у процесі розвитку, починаючи з середини XIX ст., данські школи післябазової середньої освіти зазнали певних трансформацій у напрямках своєї навчально-виховної діяльності, зокрема:

1. Змінено християнську національну освіту на громадянську.

2. Зміст навчання і виховання спрямовано на формування життєвої перспективи та глобальної компетентності учнівської молоді, а також на самовиховання, самовдосконалення і самореалізацію.

Обговорення. Коли вперше були створені народні школи, Данія перебувала у розпалі розвитку самоідентичності національної свідомості, здійснюючи перехід від місцевого до загальнонаціонального рівня свого існування. Сьогодні данське суспільство стикається з подібним викликом, який пов'язаний з його входженням до світового співтовариства. Тож виклик данського суспільства XXI ст. полягає в піднятті демократії цієї країни до світового рівня. Значна роль у цьому покладається на школи післябазової середньої освіти, які повинні позиціонувати себе так, щоб стати для учнів не просто місцями прояву свободи та креативності. Це мають бути осередки з холістичним поглядом на особисто орієнтоване навчання і виховання, де кожний індивід виховується у взаємодії з іншими членами суспільства. Тому завдання полягає в подальшому розвитку системи шкіл післябазової середньої освіти, щоб вони ще більше відображали демографію сучасного суспільства та надихали решту освітнього сектору та данське суспільство у вирішенні сучасних демократичних викликів.

Висновки. Отже, система середньої освіти Данії побудована таким чином, що учні старших класів, які не впевнені, чим бажають зайнятися після обов'язкового дев'ятирічного навчання, або відчують труднощі у спілкуванні, можуть відвідувати школи післябазової середньої освіти, які розвинулися на підґрунті педагогічних ідей Н. Ф. С. Грундтвіга та К. Кольда. У цих школах учні мають більше можливостей розвивати свої таланти в різних сферах, а також брати активну участь у суспільно значущій діяльності. Ключові аспекти, що лежать в основі системи навчання і виховання в школах післябазової середньої освіти – це гармонійний розвиток особистості, міжособистісні навички та демократична громадянськість. Саме це у поєднанні зі специфічною педагогікою Efterskole створює сприятливі умови для інтелектуального й соціального розвитку учнів, а також сприяє

їхньому особистісному становленню.

Перспективу подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаємо у вивченні змістово-організаційних особливостей, які забезпечують розвиток особистісного потенціалу данської учнівської молоді у школах післябазової середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Богачова В. Є. *Народні школи для дорослих як осередки культури данського суспільства. Науковий вісник Донбасу*. 2010. № 3. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10bvekds.pdf/>
2. Borish S. M. *The land of the living: The Danish folk high schools and Denmark's non-violent path to modernization*. Grass Valley : Blue Dolphin, 1991. 516.
3. Carlsen J. *The folk high school – Freedom and the living conversation*. Kroghs Vejle, 1994. 345 p.
4. Fedorenko S. Pedagogical Phenomenon of the Danish Efterskole. *Studies in Comparative Education*. 2019. Vol. 1, № 37. P. 20–27.
5. Grundtvig N. F. S. *Selected Educational Writings*. Helsingør : The International People's College & Copenhagen : Association of Folk High Schools in Denmark, 1991. 110 p.
6. Kulich J. *Grundtvig's educational ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in twentieth century*, Copenhagen : Forlaget Vartov, 2002. 209 p.
7. Rordam T. *The Danish Folk High School*. Copenhagen, 1990. 346 p.

References

1. Bohachova, V. Ye. (2010). *Narodni shkoly dlia doroslykh yak osередky kultury danskoho suspilstva* [Folk schools for adults as centers of culture of Danish society]. *Naukovyi visnyk Donbasu*, 3. Retrieved from: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10bvekds.pdf>
2. Borish, S. M. (1991). *The land of the living. The Danish folk high schools and Denmark's non-violent path to modernization*. Grass Valley: Blue Dolphin.
3. Carlsen, J. (1994). *The Folk High School – Freedom and the living conversation*. Kroghs Vejle.
4. Fedorenko, S. (2019). Pedagogical phenomenon of the Danish Efterskole. *Studies in Comparative Education*, 1(37), 20–27.
5. Grundtvig, N. F. S. (1991). *Selected educational writings*. Helsingør: The International People's College & Copenhagen: Association of Folk High Schools in Denmark.
6. Kulich, J. (2002). *Grundtvig's educational ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in twentieth century*, Copenhagen: Forlaget Vartov.
7. Rordam, T. (1990). *The Danish Folk High School*. Copenhagen.

Oleksandra Bondarenko,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
Kyiv

INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL CONCEPT OF FOLK HIGH SCHOOLS ON THE DEVELOPMENT OF AFTERSCHOOL EDUCATION IN DENMARK

Abstract. *The article highlights the peculiarities of the formation of the Danish system of afterschool education, schools of post-basic secondary education, grounded on the concept of folk high school. It is noted that early folk high schools were a kind of boarding schools with the possibility of living exclusively for villagers to help them realize their identity through Danish language, history, literature, Scandinavian cultural heritage, as well as through the study of mathematics, basics of medicine and development of practical agricultural skills. It is emphasized that the Danish educational tradition of folk high schools has helped to create a culture of education focused on the individual who is eager to learn, and based on the shared responsibility of each participant in the educational process for the quality of educational activities and personal development. It is established that modern afterschool education, which differ in subject profiles (art, humanities, sports, etc.) and target groups of students with certain special needs, are designed for young Danes who are not sure what they want to do in the future after basic secondary education, or have difficulty socializing. Today Danish afterschool education, regardless of the field of the specialization have a common educational focus on the education of a fully developed individual with a well-established democratic citizenship based on the study of the cycle of general education disciplines and involvement in socially significant activities. Education in these secondary schools, where students and teachers are together around the clock in an educational environment, is built on the principles of equality and mutual respect, which helps young people build strong friendships with peers and promotes effective dialogue and active cooperation of all participants of the educational process. The main directions of changes that have taken place in the educational activities of afterschool education are outlined. And the prospects for further development of these institutions of secondary education in Denmark due to the universalism of education, derived from the Grundtvigian concept of “Schools for Life” are considered.*

Key words: *folk high school, afterschool education, harmonious education, democratic citizenship, lifelong learning.*

Стаття надійшла до редакції 03.08.2021.
Стаття прийнята до публікації 07.09.2021.